

ASMENŲ, PRIKLAUSOMŲ NUO NARKOTIKŲ, BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO TEISINIAI ASPEKTAI: PATIRTIS LIETUVOJE

Doktorantė Marta Gavriloviėnė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas m.gavriloviene@vrpi.lt

Pateikta 2005 m. liepos 10 d.

Parengta spausdinti 2005 m. rugėjo 8 d.

Pagrindinės sąvokos: bausmės vykdymo atidėjimas, asmuo, priklausomas nuo narkotikų, gydomosi nuo narkomanijos kursas.

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjami asmenų, priklausomų nuo narkotikų, bausmės vykdymo atidėjimo ypatumai Lietuvoje. Analizuojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatos, kuriomis remiantis šiems asmenims atidedamas bausmės vykdymas. Įstatymo nuostatos gretinamos su teismų praktikos pavyzdžiais, kuriais remiantis atskleidžiami asmenų, priklausomų nuo narkotikų, bausmės vykdymo atidėjimo praktiniai aspektai. Šie aspektai teismų veikloje ne visada tinkamai įvertinami. Nagrinėjamos aplinkybės, lemiančios bausmės vykdymo atidėjimo, įpareigojant gydytis nuo narkomanijos, taikymo formalumą. Apžvelgiamas ir bausmės vykdymo atidėjimo vykdymo procesas nuteistiesiems, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos. Pateikiama narkomanija sergančių asmenų gydymą reglamentuojančių teisės aktų analizė. Nagrinėjami klausimai, susiję su nuteistojo, įpareigoto gydytis nuo narkomanijos, teisinės padėties reglamentavimu bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu. Aiškkinamasi, ar teisės aktuose yra numatyti specialūs reikalavimai asmenims, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos.

Įžanga

Lietuvoje kasmet daugėja asmenų, vartojančių narkotikus, ir šių asmenų padaromų nusikaltamų veikų. Nors tikslus nei sergančiųjų narkomanija, nei jų padaromų nusikaltimų skaičius nėra žinomas, oficialioji statistika rodo šių reiškinių augimo tendencijas. Per pastaruosius penkerius metus nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, padaugėjo 1,5 karto. 2003 m. Lietuvoje užregistruotos 1029 nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta (2002 m. – 937). Nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta, 2003 m. sudarė 1,2 procento visų šalyje registruotų nusikalstamų veikų [1].

Asmenys, sergantys priklausomybės ligomis, dažnai pažeidžia įstatymus, todėl susiduria ir su sveikatos arba socialinės apsaugos, ir su teisine sistemomis, dažnai pirmiau su pastarąja. Teisinė sistema turi būti veiksmingai išnaudojama skatinant sergančiuosius priklausomybės ligomis įsitraukti į atitinkamas gydymo bei reabilitacijos programas [2]. Narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos srityje valstybės baudžiamoji politika kuria teises prielaidas, leidžiančias narkomanija sergantiems asmenims už nesunkius nusikaltimus skirti minimalias bausmes, taip pat atidėti bausmės vykdymą, jeigu šie asmenys gydysis nuo narkomanijos. Tam būtinas aiškus teisinis apibrėžtumas, koks gydymas ir reabilitacija turi būti taikomi nusikalstamą veiką padariusiems asmenims, priklausomiems nuo

narkotikų, kuriems toks gydymas ir rehabilitacija gali būti teismo skirti kaip vienas iš įpareigojimų atidedant bausmės vykdymą. Taigi turi būti aišku, kuo skiriasi reikalavimai, keliami tada, kai gydytis nuo narkomanijos įpareigoja teismas savo nuosprendžiu, nuo savanoriškam gydymuisi keliamų reikalavimų.

Išnagrinėjus teismų praktiką konstatuotina, kad bausmės vykdymas dažniausiai atidedamas asmenims, priklausomiems nuo narkotikų, už tokias nusikalstamas veikas kaip vagystės ir neteisėtas disponavimas narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis neturint tikslo jas platinti. Atidedant bausmės vykdymą asmenims, priklausomiems nuo narkotikų, siekiama dvigubo socialinio rezultato: pirma, kad asmenys, priklausomi nuo narkotikų ir padarę nusikalstamą veiką, išsigydytų nuo šios priklausomybės, antra, kad jie ateityje nedarytų nusikaltimų. Toks dualistinis socialinis kontekstas reikalauja, kad teismas, spręsdamas, ar galima taikyti bausmės vykdymo atidėjimą, įvertintų nuteistojo galimybes išsigydyti nuo priklausomybės ir ateityje nedaryti nusikaltimų, o pasibaigus bausmės vykdymo atidėjimo terminui, spręsdamas atleidimo nuo bausmės klausimus nustatytų, ar nuteistasis įvykdė teismo nustatytą gydymosi nuo priklausomybės įpareigojimą. Šiuos klausimus tinkamai galima išspręsti tik esant integruotai teisės sistemai, reglamentuojančiai ir bausmės vykdymo atidėjimą, ir gydymosi nuo narkomanijos bausmės kontekste sąlygas ir reikalavimus, kuriuos nuteistasis privalo vykdyti gydymosi laikotarpiu.

Asmenų, priklausomų nuo narkotikų, bausmės vykdymo atidėjimo taikymo prielaidos

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje numatyta, kad asmeniui, nuteistam bauda, areštu arba laisvės atėmimu už vieną arba kelis baudžiamuosius nusižengimus, nesunkius ir apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip trejiems metams arba ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų [3]. Spręsdamas, ar galima atidėti bausmės vykdymą, teismas turi nustatyti, ar yra tinkamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti bausmės realiai neatlikus [3, 75 str. 1 d.]. Nėra reglamentuota, kokios socialinės nuteistojo gyvenimo aplinkybės turi būti vertinamos sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą, kokių aplinkybių visuma sudaro pagrįstas prielaidas, kad bausmės vykdymo atidėjimo taikymas konkrečiam asmeniui bus veiksmingas. Bendrosios bausmės skyrimo nuostatos reikalauja, kad teismas, skirdamas bausmę, atsižvelgtų į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, kaltės formą ir rūšį, padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus, kaltininko asmenybę ir kt. [3, 54 str. 2 d.]. Šios aplinkybės yra svarbios ir sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą. Vadovaujantis šiais orientyrais, nekyla abejonių ir sunkumų, kai vertinami formalūs bausmės vykdymo atidėjimo taikymo galimybes kriterijai. Formaliais galima laikyti kaltės formą ir rūšį, nusikalstamos veikos pobūdį, nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus. Problemų kyla vertinant kaltininko asmenybę, o ji dažniausiai yra viena svarbiausių aplinkybių, nulemiančių bausmės tikslų pasiekimo realumą nuteistojo neizoliuojant nuo visuomenės.

Padėties vertinimo sudėtingumą atspindi vienas iš teismų praktikos pavyzdžių. Vilniaus miesto 3-ios apylinkės teismo 2003 m. lapkričio 28 d. nuosprendžiu pagal LR BK 259 straipsnio 1 dalį 8 mėnesiams laisvės atėmimo nuteistas pilietis A. D., gimęs 1969 m. spalio 1 d., turintis aukštesnįjį išsilavinimą, gyvenantis romų bendrijoje, Vilniuje, nedirbantis, išsituokęs, anksčiau teistas 6 kartus: paskutinis teistumas – 2001 m. gegužės 23 d. pagal LR BK 232¹ straipsnio 2 dalį. Pritaikius LR BK 42 straipsnio 4 dalį, bausmė subendrinta su 2001 m. sausio 13 d. nuosprendžiu ir galutinė bausmė paskirta 1 m. 9 mėn. laisvės atėmimo. 2002 m. spalio 3 d. A. D. buvo lygtinai paleistas; teistumas neišnyko. Teismas, pritaikęs LR BK 75 straipsnį, bausmės vykdymą atidėjo 2 metams, įpareigodamas nuteistąjį gydytis nuo narkomanijos ir nekeisti gyvenamosios vietos be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo [4].

Šiuo atveju teismas, spręsdamas bausmės vykdymo atidėjimo taikymo galimybę, iš esmės vadovavosi formaliuoju kriterijumi, t. y. kad nusikalstama veika atitinka nesunkaus tyčinio nusikaltimo sampratą. Vertinant kaltininko asmenybę, šiuo atveju reikia ne tik asmeninės intuicijos, gyvenimo ir profesinės patirties, teisinės sąmonės, bet ir specialiųjų žinių apie asmenų, sergančių narkomanija, elgesio ypatybes bei gydymo galimybes. Narkomanija yra psichikos liga, kuria asmenys suseraga dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis. Ji pasireiškia asmens psichinės ir fizinės priklausomybės nuo narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų sindromu bei kitais neigiamais medicininiais ir socialiniais padariniais [5]. Svarbu

suprasti šių neigiamų medicininių ir socialinių padarinių poveikį asmens kriminogeniniam elgesiui. Teisėjas, turėdamas profesinės patirties, žinių, gali būti pasirengęs šias aplinkybes tinkamai įvertinti, bet gali ir nebūti. Konkrečiai nagrinėjamu atveju teismas, atidėdamas bausmės vykdymą, pirmenybę teikė padarytos nusikalstamos veikos pobūdžiui ir jos pavojingumui visuomenei. Be to, įvertinęs tai, kad nuteistojo narkotikų vartojimas yra kriminogeninis veiksnys, lėmęs jo nusikalstamą elgesį, teismas nuteistąjį įpareigojo gydytis nuo narkomanijos. Šiuo atveju liko neįvertintos socialinės nuteistojo gyvenimo aplinkybės. Gydantis nuo narkomanijos, labai svarbi teigiama socialinė aplinka, skatinanti gydymosi nuo priklausomybės procesą. Būtinai šeimos narių ir artimųjų palaikymas, tinkamas bendravimas, užimtumas ir socialiai priimtinas laisvalaikio praleidimo būdas. Nagrinėjamu atveju nuteistasis gyvena socialiai apleistoje aplinkoje, kuri yra aiškiai nepalanki jo gydymuisi nuo narkomanijos, nes Vilniuje esanti romų bendrija visuomenėje yra gerai žinoma kaip narkotikų platinimo ir narkomanijos plitimo židinys. Nuteistasis šiuo atveju bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu lieka kriminogeninėje aplinkoje, kuri nepalanki ir teismo įpareigojimui vykdyti, ir elgesio korekcijai apskritai. Neigiamai nuteistojo asmenybę apibūdina ir šeši teistumai.

Nėra aiškios koncepcijos ir sprendžiant asmenų, priklausomų nuo narkotikų, kurie padarė nusikaltimus, bausmės vykdymo atidėjimo taikymo klausimus, kai jau kelerius metus jie buvo gydomi nuo narkomanijos substitucine terapija.

Pavyzdžiui:

1. Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismo 2001 m. gruodžio 11 d. pagal LR BK 232¹ straipsnio 1 dalį, 207 straipsnio 1 dalį 1 m. 6 mėn. laisvės atėmimu nuteista pilietė L. G., gimusi 1978 m., turinti vidurinį išsilavinimą, bedarbė, netekėjusi, nuo 1999 m. įtraukta į metadono programą ir nuolat ją lankanti. Teismas, pritaikęs LR BK 47¹ straipsnį, bausmės vykdymą atidėjo 3 metams ir įpareigojo per 3 mėnesius įsidarbinti ir nekeisti darbo vietos be teismo sutikimo, taip pat per 6 mėnesius išeiti gydymosi nuo narkomanijos kursą [6].

2. Vilniaus miesto 2-os apylinkės teismo 2003 m. lapkričio 13 d. pagal LR BK 259 straipsnio 1 dalį 3 mėnesiams laisvės atėmimu nuteistas pilietis A. Č., gimęs 1972 m., išsituokęs, bedarbis, turintis specialųjį vidurinį išsilavinimą, teistas 4 kartus. Paskutinis teistumas – 2001 m. spalio 22 d. A. Č. gydomas pagal pakaitinio gydymo metadonu programą nuo 2002 m. lapkričio 7 d., gydymo trukmė nenustatyta. A. Č. nustatyta diagnozė: psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant opioidus, priklausomybės sindromas. Pats nuteistasis teigia, kad kitokio gydymosi nenori, nes patenkintas metadono vartojimo programa. Teismas, pritaikęs LR BK 75 straipsnį, bausmės vykdymą atidėjo 1 metams ir įpareigojo nekeisti gyvenamosios vietos be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo taip pat gydytis nuo narkomanijos [7].

Pirmuoju atveju nuteistoji darydama nusikalstamą veiką jau kelerius metus buvo metadono programos dalyvė. Šis gydymo metodas nebuvo veiksmingas, nes L. G. gydymosi laikotarpiu padarė nusikalstamą veiką, susijusią su narkotikais. Galima teigti, kad gydymas metadonu nebuvo veiksmingas, nes priklausomybė narkotikams, kaip kriminogeninis veiksnys, ir toliau darė įtaką nuteistosios elgesiui. Teismas nuteistąją įpareigojo per 6 mėnesius išeiti gydymosi nuo narkomanijos kursą. Vis dėlto yra neaišku, pagal kokią gydymo programą per 6 mėnesius nuteistoji privalo gydytis nuo narkomanijos. Ar ji gali ir toliau gydytis pagal metadono programą? Jei taip, tai įpareigojimas per 6 mėnesius išeiti gydymosi kursą nuo narkomanijos įgyja gana formalų pobūdį, nes šiuo atveju gydymo metadonu neveiksmingumas yra akivaizdus. Gydymas metadonu atitinka substitucinės terapijos gydymo sampratą. Vienas iš substitucinės terapijos tikslų yra laipsniškai gerinti sergančiųjų priklausomybe nuo opioidų somatinę ir psichinę būklę, gerinti jų socialinę adaptaciją ir integraciją į visuomenę [8]. Nuteistosios L. G. padaryta nusikalstama veika rodo, kad šio tikslo gydant pagal metadono programą nebuvo pasiekta. Taigi ar tikslinga taikyti šį gydymą bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu? Substitucinės terapijos taikymo tvarkoje priklausomybei nuo opioidų gydyti numatyta, kad substitucinio gydymo trukmė nustatoma remiantis klinikinėmis indikacijomis. Teismas savarankiškai negali nustatyti nei klinikinų indikacijų, nei numatyti gydymo nuo narkomanijos kursą.

Panašiai yra ir antruoju atveju. Nuteistasis A. Č. darydamas nusikalstamą veiką jau buvo gydomas pagal metadono programą, gydymo trukmė jam nenustatyta. Pats nuteistasis kitaip gydytis nenori, nes patenkintas metadono vartojimo programa. LR BK 75 straipsnis numato, kad teismas gali įpareigoti gydytis nuo narkomanijos, jei nuteistasis sutinka. Ar tai reiškia, kad nuteistojo sutikimas reikalingas ir pasirenkant gydymosi nuo narkomanijos metodą? Šiuo atveju, kaip ir anksčiau nagrinėtu, abejotinas gydymosi pagal metadono programą šiam asmeniui veiksmingumas.

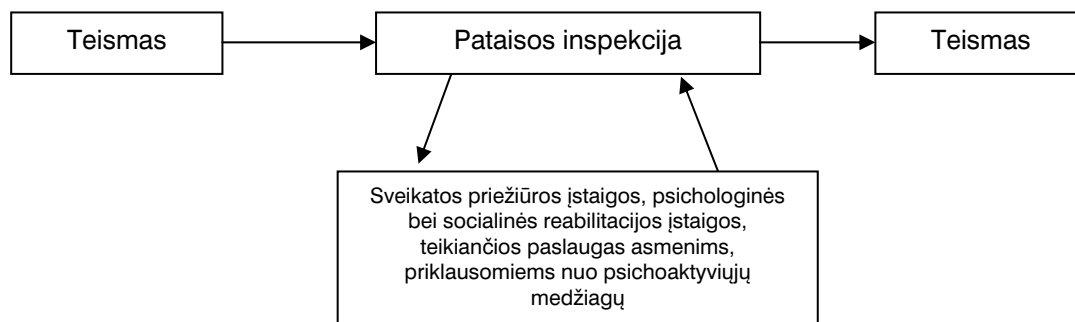
Tokių teismų praktikos pavyzdžių yra nemažai. Asmenų, priklausomų nuo narkotikų, bausmės vykdymo atidėjimą komplikuoja tai, kad teismas ne visada gali įvertinti konkrečiam nuteistajam nar-

komanijos sukeltus neigiamus socialinius ir medicininius padarinius. Teismas savarankiškai negali nustatyti gydymo metodo, trukmės, kurie turėtų didžiausią teigiamą poveikį šalinant priklausomybės nuo narkotikų sukeltas kriminogenines elgesio išraiškas. Tokiomis aplinkybėmis įpareigojimo gydymis nuo narkomanijos skyrimas nuteistajam dažnai įgyja formalų pobūdį.

Asmenų, įpareigotų gydytis nuo narkomanijos, bausmės vykdymo atidėjimo vykdymo ypatybės

Įsiteisėjęs teismo nuosprendis, kuriuo nuteistajam pritaikytas bausmės vykdymo atidėjimas, įpareigojant jį gydytis nuo narkomanijos, pateikiamas bausmę vykdančiai institucijai [9, 342 str. 1 ir 2 d.]. Bausmės vykdymo atidėjimo vykdymą organizuoja pataisos inspekcijos [10, 12.1 p.]. Jos kontroliuoja, kaip nuteistieji vykdo teismo paskirtus įpareigojimus ir laikosi jiems įstatymo keliamų reikalavimų bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu. Pataisos inspekcijų veiklą reglamentuojančioje darbo tvarkoje numatyta, kad „pareigūnas kontroliuoja, kaip nuteistasis vykdo teismo įpareigojimą gydytis nuo narkomanijos gaudamas dokumentus iš sveikatos priežiūros įstaigų, psichologinės bei socialinės rehabilitacijos įstaigų, teikiančių paslaugas asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų, ir (ar) kitų įstaigų, įmonių bei organizacijų, galinčių suteikti informacijos apie nuteistojo įpareigojimo vykdymą“ [10, 48 p., 53 p.]. Atsižvelgdamas į nuteistojo elgesį ir duomenis, kuriuos pataisos inspekcija apie jo elgesį ir įpareigojimų vykdymą per bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį sukaupia ir pateikia teismui, teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio nuostatomis, „atleidžia nuteistąjį nuo bausmės arba jam bausmės vykdymo atidėjimo terminą pratęsia, arba bausmės vykdymo atidėjimą panaikina ir nuteistąjį pasiunčia atlikti paskirtą bausmę“ [9, 358 str. 1 d.]. Nuosprendžio vykdymo procesas nuteistiesiems, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu, pavaizduotas 1 schemoje.

1 schema. Nuosprendžio vykdymo nuteistiesiems procesas

Teismas, remdamasis pataisos inspekcijos surinkta informacija apie nuteistojo elgesį bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu ir teismo įpareigojimo vykdymą ir, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio nuostatomis, konstatuoja, kad nuteistasis laikėsi jam keliamų įstatymo reikalavimų ir gydėsi nuo narkomanijos, arba atvirkščiai. Atitinkamai teismas priima vieną iš sprendimų: atleidžia nuteistąjį nuo nuosprendžiu paskirtos bausmės, įspėja jį, kad bausmės vykdymas gali būti panaikintas ir vykdoma nuosprendžiu paskirta bausmė arba panaikina bausmės vykdymo atidėjimą ir pasiunčia nuteistąjį atlikti nuosprendžiu paskirtą bausmę. Sprendimo objektyvumas ir teisingumas priklauso nuo pateikiamos teismo vertinimui pataisos inspekcijos gaunamos informacijos iš įstaigos, kurioje gydėsi nuteistasis. Svarbu, kaip yra reglamentuotas bendradarbiavimas ir keitimasi informacija tarp pataisos inspekcijos ir sveikatos priežiūros arba kitų institucijų, teikiančių paslaugas asmenims, priklausomiems nuo narkotikų. Kaip jau minėta, pataisos inspekcija kontroliuoja įpareigojimo gydymis nuo narkomanijos vykdymą gaudama informaciją iš sveikatos priežiūros ir kitų institucijų, teikiančių paslaugas asmenims, priklausomiems nuo narkotikų. Taigi svarbu išsiaiškinti, kokią informaciją privalo teikti šios institucijos pataisos inspekcijai apie nuteistuosius, teismo įparei-

gotus gydytis nuo narkomanijos. Narkologinės priežiūros įstatyme numatyta, kad informaciją apie narkologinių ligonių, asmenų, piktnaudžiaujančių psichiką veikiančiomis medžiagomis, sveikatos būklę, jos prognozes, suteiktas asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikia asmens sveikatos priežiūros įstaigos. Ši informacija Sveikatos ministerijos nustatyta tvarka teikiama pagal raštiškas užklausas sveikatos priežiūros įstaigoms, ikiteisminio tyrimo įstaigoms, prokuratūrai, teismui, perspėjant apie atsakomybę už informacijos apie paciento asmens sveikatos konfidencialumo pažeidimą [5, 6 str.]. Sveikatos ministerijos nustatytoje tvarkoje minimos tos pačios įstaigos, kurioms teikiama informacija apie narkologinius ligonius [11]. Vadovaujantis šių teisės aktų nuostatomis, pataisos inspekcijos neįeina į informacijos gavimo apie narkologinius ligonius subjektų sąrašą. Tai, kad sveikatos priežiūros įstaigos gali teikti informaciją apie narkologinius ligonius pataisos inspekcijoms, užsimeinama Narkologinės priežiūros įstatymo 9 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad sveikatos priežiūros įstaigos palaiko ryšį su socialinės psichologinės rehabilitacijos įstaigomis, pataisos darbų įstaigomis, *kitais bausmių vykdymo sistemos subjektais*, keisdamosi informacija apie narkologinius ligonius, piktnaudžiaujančius psichiką veikiančiomis medžiagomis asmenis, kuriems reikalingos specialiosios sveikatos priežiūros priemonės. Toks informacijos teikimo apie narkologinius ligonius reglamentavimas rodo, kad teisės aktų sistema informacijos teikimo pataisos inspekcijoms aspektu apie sergančiųjų narkomanija gydymąsi nėra tinkamai integruota.

Kad galima būtų vertinti bausmės vykdymo atidėjimo procese gaunamos informacijos išsamumą apie nuteistųjų įpareigojimo gydytis nuo narkomanijos vykdymą, reikia išanalizuoti dokumentus, kuriuos gauna pataisos inspekcijos iš įstaigų, teikiančių gydymo paslaugas narkologiniams ligoniams. Vėliau šie dokumentai teikiami teismui, kad būtų sprendžiami klausimai pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnį dėl nuteistųjų, įpareigotų gydytis nuo narkomanijos atleidimo nuo bausmės, įspėjimo dėl bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimo ir vykdymo nuosprendžiu paskirtos bausmės arba bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimo ir pasiuntimo vykdyti nuosprendžiu paskirtą bausmę.

Išanalizuotus ir apibendrintus teismų praktikos dokumentus, kuriais remdamasis teismas konstatuoja, kad teismo įpareigojimas gydytis nuo narkomanijos buvo vykdomas, pagal turinį galima surūšiuoti taip:

- gydomas pagal metadono/arba *subatex* programą, gydymo trukmė nenustatyta. Diagnozė: psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant opioidus, priklausomybės sindromas;
- paskirtas ambulatorinis gydymas; ar buvo gydomas ambulatoriškai;
- gydėsi stacionare (trukmė – vidutiniškai 14 dienų);
- atlikta detoksikacija;
- dalyvauja rehabilitacijos programoje.

Taigi pataisos inspekcijos, o vėliau ir teismas gauna įvairaus turinio dokumentų apie nuteistųjų, įpareigotų gydytis nuo narkomanijos, gydymą, tačiau iš jų sunkiai galima daryti išvadas apie teismo įpareigojimo vykdymą. Taip yra todėl, kad nėra apibrėžta, koks gydymas ir rehabilitacija turi būti taikomas nusikalstamą veiką padariusiems asmenims, sergantiems priklausomybės ligomis, kuriems bausmės vykdymas yra atidėtas. Neaišku, pavyzdžiui, ar atlikta detoksikacija galima vertinti kaip gydymąsi nuo narkomanijos. Detoksikacija – tai žmogaus organizmo funkcijų, sutrikusių dėl apsinuodijimo psichiką veikiančiomis medžiagomis, atnaujinimas pašalinant tokias medžiagas arba jų skilimo produktus iš žmogaus organizmo, taip pat abstinencijos sindromo, sukulto priklausomybės nuo psichiką veikiančių medžiagų ir alkoholio, pašalinimas [5, 16 str.]. Kitaip tariant, ar pakanka organizmą išvalyti nuo psichiką veikiančių medžiagų ir atnaujinti žmogaus organizmo sutrikusias funkcijas, kad būtų pašalintas nuteistojo elgesį veikiantis toks kriminogeninis veiksnys kaip priklausomybė narkotikams? Taigi koks gydymas turi būti taikomas nuteistiesiems, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos, bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu, galima tik spėlioti, kol tai nebus apibrėžta teisės aktais.

Asmenų, įpareigotų gydytis nuo narkomanijos, teisinė padėtis bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu

Asmenys, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, privalo nedaryti teisės pažeidimų ir vykdyti teismo paskirtus įpareigojimus per teismo nustatytą laikotarpį. Apibūdinant nuteistųjų, įpareigotų gydytis nuo narkomanijos, bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu teisinę padėtį, svarbu nustatyti, kokius reikalavimus apibrėžia šis įpareigojimas. Tam būtina išsiaiškinti, kokie reikalavimai ir gydymo tvarka yra numatyti sergantiesiems narkomanija gydymą nuo narkomanijos reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Narkologinės priežiūros įstatyme numatyta, kad narkologiniai ligoniai gydomi savanoriškumo principu, pagal individualiai sudarytas gydymo ir reabilitacijos programas [5, 4 str. 1 ir 4 d., 17 str. 3 d.]

Minėtas įstatymas reglamentuoja, kad asmeniui gali būti siūloma konsultuotis dėl piktnaudžiavimo psichiką veikiančiomis medžiagomis arba gydytis nuo narkologinės ligos tokiais atvejais:

- 1) kai dėl asmens girtavimo arba kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo kreipiasi paciento artimieji;
- 2) kai dėl narkologinės ligos arba piktnaudžiavimo psichiką veikiančiomis medžiagomis padarinių pacientas traumuojamas arba atsiranda kitų sveikatos sutrikimų;
- 3) kai policija arba kitos kompetentingos valstybės arba savivaldos institucijos atskleidžia teisės pažeidimus, susijusius su narkologinėmis ligomis arba piktnaudžiavimu psichiką veikiančiomis medžiagomis;
- 4) kai lankant pacientą namuose nustatoma neigiama girtavimo arba kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo įtaka jam arba jo šeimai [5, 17 str. 7 d.].

Remiantis tokiomis įstatymo nuostatomis, asmuo, sergantis narkomanija, sprendimą gydytis priima savarankiškai, neatsižvelgdamas į priklausomybės narkotikams išaiškinimo aplinkybes. Jokie teisės pažeidimai, susiję su narkologinėmis ligomis arba piktnaudžiavimu psichiką veikiančiomis medžiagomis, negali būti pagrindas privalomai gydytis nuo priklausomybės.

Ne tik apsisprendimas gydytis pagrįstas savanoriškumo principu. Apsisprendęs gydytis nuo priklausomybės asmuo gali rinktis gydymo metodus, kitas gydymo metu taikomas medicininio poveikio ir priežiūros priemones arba atsisakyti jų. Pavyzdžiui, asmenims, priklausomiems nuo opioidų ir gydomiems substitucine terapija, šlapimo tyrimai siekiant nustatyti, ar jie vartoja kitus narkotikus bei objektyviai įvertinti gydymą, yra tik rekomenduojami atlikti [8]. Tokios rekomendacinio pobūdžio nuostatos taikomos ir savanoriškai besigydančiesiems, ir teismo įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos asmenims. Vadovaujantis tokia gydymo tvarka, nuteistasis, kuris bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu yra įpareigotas gydytis nuo narkomanijos, pasirinkęs gydymą substitucine terapija gali atsisakyti atlikti šlapimo testą. Jam atsisakius atlikti šlapimo tyrimą, nėra galimybės nustatyti, ar nuteistasis gydymosi laikotarpiu nevartoja narkotikų ir įvertinti gydymo veiksmingumą.

Pagal esamą gydymo nuo narkomanijos tvarką asmenims, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu, netaikomi jokie imperatyvūs reikalavimai. Įpareigojimas gydytis nuo narkomanijos iš esmės nekeičia nuteistojo teisinės padėties bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu. Taip yra todėl, kad gydymasis nuo narkomanijos yra ilgalaikis procesas, apimantis ir medicininius, ir socialinius aspektus. Šis gydymosi procesas nėra apibrėžtas jokiais privalomais reikalavimais nuteistiesiems, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos. Pats įpareigojimas tėra formalumas, kurį galima atlikti nuteistojo pasirinkta forma, kuri neužtikrina teigiamų nei medicininių, nei socialinių rezultatų.

Tikslinga išsamiau apibrėžti nuteistųjų, įpareigotų gydytis nuo narkomanijos, teisinę padėtį bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu. Teisės aktais turėtų būti nustatyta, pavyzdžiui, kiek kartų per savaitę nuteistasis privalo atlikti šlapimo tyrimą, kiek kartų per mėnesį konsultuotis su gydytoju narkologu, psichologu, susitikti su socialiniu darbuotoju ir t. t. Būtina sukurti privalomus elgesio standartus gydymosi laikotarpiu, pagal kuriuos teismas galėtų įvertinti bausmės vykdymo atidėjimo asmenims, įpareigotiems gydytis nuo narkomanijos, veiksmingumą.

Išvados

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas sudaro teismams plačias galimybes taikyti bausmės vykdymo atidėjimą asmenims, sergantiems narkomanija, už nesunkius nusikaltimus, įpareigojant gydytis nuo narkomanijos.

Teismas, sprenddamas, ar galima asmeniui, priklausomam nuo narkotikų, atidėti bausmės vykdymą, turi nustatyti ne tik padarytos nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį ir pavojingumą visuomenei, bet ir įvertinti nuteistojo socialines gyvenimo aplinkybes kaip bausmės vykdymo atidėjimo ir įpareigojimo gydytis nuo narkomanijos įgyvendinimo veiksmingumo prielaidas.

Teismas ne visada gali savarankiškai įvertinti nuteistajam narkomanijos sukeltus neigiamus socialinius ir medicininius padarinius, kurie nulemia, kokie gydymo metodai ir kaip ilgai bus taikomi. Siekiant išvengti, kad asmenims, sergantiems narkomanija, bausmės atidėjimas būtų taikomas ne formaliai, o atsižvelgiant į socialinius ir medicininius veiksnius, tikslinga reglamentuoti socialinių darbuotojų arba psichologų išvadų teismams rengimą dėl gydymo nuo narkomanijos galimybių.

Būtina apibrėžti, koks gydymas ir rehabilitacija turi būti taikomi nusikalstamą veiką padariusiems asmenims, priklausomiems nuo narkotikų, kuriems toks gydymas ir rehabilitacija gali būti teismo skirti kaip vienas iš įpareigojimų atidedant bausmės vykdymą bei sukurti veiksmingą vertinimo sistemą, kuri galėtų vertinti tokių gydymo bei rehabilitacijos programų veiksmingumą.

Teisiškai turi būti aišku, kuo skiriasi reikalavimai ir sąlygos, kurių gydymosi laikotarpiu privalo laikytis asmenys, savanoriškai besigydantys nuo narkomanijos, ir asmenys, teismo nuosprendžiu įpareigoti gydytis. Taigi reikia reglamentuoti teisinę padėtį asmenų, teismo įpareigotų gydytis nuo narkomanijos. Šiuo aspektu svarbu, kad teisės normomis būtų nustatyti kriterijai, kuriais remdamasis teismas galėtų nustatyti ir įvertinti, ar nuteistasis įvykdė jam keliamus bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu reikalavimus, ar gydėsi nuo narkomanijos, ar ne. Tai reiškia, kad teisės požiūriu turi būti aišku, ką gydymosi nuo narkomanijos laikotarpiu nuteistasis, įpareigotas gydytis nuo narkomanijos, privalo daryti, kokia privalomo gydymosi trukmė ir kt. Visų šių aspektų teisinis reglamentavimas sudarytų objektyvias galimybes teismui sprendžiant klausimus, susijusius su bausmės vykdymo atidėjimu asmenims, sergantiems narkomanija, nustatyti, kada nuteisto asmens, priklausomo nuo narkotikų, veiksmai gydymosi laikotarpiu atitinka gydymosi sąlygas ir reikalavimus, o kada juos pažeidžia.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** Seimo 2004 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 58–2041.
2. **Lietuvos Respublikos** socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. spalio 4 d. įsakymas „Dėl asmenų, sergančių priklausomybės nuo psichoaktyvių medžiagų ligomis, integracijos į visuomenę koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 88–3106.
3. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. – Vilnius, 2002.
4. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–3–07/04 // Vilniaus miesto 3-ios apylinkės teismas.
5. **Lietuvos Respublikos** narkologinės priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 30–711.
6. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–906–21/2003 // Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismas.
7. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–762–08/03 // Vilniaus miesto 2-os apylinkės teismas.
8. **Lietuvos Respublikos** sveikatos apsaugos ministerijos 1997 m. gruodžio 22 d. įsakymas Nr. 702 „Dėl substitucinės terapijos taikymo sergantiesiems priklausomybe nuo opioidų tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 13–326.
9. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas. – Vilnius, 2002.
10. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro 2003 m. balandžio 17 d. įsakymas „Dėl pataisos inspekcijų pareigūnų įgaliojimų, skiriant nuteistiesiems, atliekantiems viešųjų darbų ir laisvės apribojimo bausmes, bei lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų asmenims paskatinimo priemonės ir nuobaudas, bei jų skyrimo tvarkos, lygtinai paleistų iš laisvės atėmimo vietų asmenų itin piktybiškų viešosios tvarkos ir nustatytų pareigų pažeidimų sąrašo ir pataisos inspekcijų darbo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 40–1856.
11. **Lietuvos Respublikos** sveikatos apsaugos ministro 1998 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. 544 „Dėl narkologinės priežiūros įstatymo poįstatyminių teisės aktų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 86–2407.
12. **Lietuvos Respublikos** psichikos sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1555. Nr. 53–1290.
13. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 6 d. nutarimas „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999–2003 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 115–5154.
14. **Lietuvos Respublikos** sveikatos apsaugos ministro 1999 m. liepos 30 d. įsakymas Nr. 356 „Dėl socialinių paslaugų teikimo“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 67–2174.
15. **Lietuvos Respublikos** sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gegužės 3 d. įsakymas Nr. 204 „Dėl priklausomybės ligų gydymo ir rehabilitacijos standartų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 47–1824.
16. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–153–02/04 // Vilniaus miesto 2-os apylinkės teismas.
17. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–1074–05/2003 // Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismas.
18. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–756–07/03 // Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismas.
19. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–145–02/04 // Vilniaus miesto 2-os apylinkės teismas.
20. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–105–20/04 // Vilniaus miesto 2-os apylinkės teismas.
21. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–466–21/2004 // Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismas.
22. **Baudžiamoji** byla Nr. 1–179–23/2004 // Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismas.

Legal Aspects of the Appliance of the Suspended Sentence for Drug-Addicted Offenders in Lithuania

***Doctoral Candidate Marta Gavriloviėnė
Mykolas Romeris University***

Keywords: *suspended sentence, drug-addicted, treatment course for drug-addicted.*

SUMMARY

The article investigates some aspects of the appliance of the suspended sentence for drug-addicted offenders in Lithuania. This kind of sentence is often applied to the drug-addicted offenders. But the success of this measure strongly depends on the right estimate of the offender's personality and social surrounding. So the questions are: what are the criteria for the courts in making such sentences? And are the courts capable to estimate the personality and social situation of a drug-addicted offender? The explored cases show the lack of legal criteria in this area. The author also proposes to set the legal criteria of the obligatory medical treatment of drug-abuse, so it would be possible to see, whether the obligation is executed, or not. Some other points are proposed to state the suspended sentence as an effective measure for the drug-addicted offenders in preventing crime.

